

találó képet fest. Mindenesetre szimpatikus módon jelöli ki az irodalomkritika helyét és szerepét: semmiképpen sem jó, ha a mai köztudatban általában meglévő szakmaellenesség által inspirált „Selbsthaß” – öngyűlölet – fogja le a kritikusok kezét, mondván: hagyjuk, hadd beszéljen a szöveg, ne fecsegjünk bele (lásd pl. 215.: „Korunk értelmezője a betoijt értelmező. Nem alakítja a kánont, nem csinál botrányt, utálja saját szakmáját...”), hanem inkább olyan egyenrangú dialógusra kellene törekedni a művel, amely során „nem alárendeltjei vagyunk egy beszédnek, hanem résztvevők vagyunk benne: nemcsak hallgathatjuk, hanem értelmeznünk is kell(!), félreérthetjük, sőt: legorombíthatjuk, helyreigazíthatjuk, kifejezhetjük nemtetszésünket... Az igazi kommunikáció megengedi a veszekedést, a kétségbevonást, tagadást, a helyesbítést is – nem csak a magyarázatot vagy a méltatást. Az értelmezőnek meg kell hogy legyen a felforgatáshoz való joga.” (212–213.)

Kálmán C. megállapításai rendkívül mély rokonságot mutatnak Radnóti Sándor némely következtetésével, melyeket Radnóti érdekes módon éppen az amerikai Susan Sontag *Against Interpretation* című művének kritikájaként fogalmaz meg (magam is osztom ezt a véleményt): „A kritikának mint intézménynek valóban vannak hatalmi vonatkozásai, és magából a kritikai aktusból csak álszent módon lehet kiiktatni a krinein (ítélni) elemét. Csak a ma dívó hipokrizissal tagadható el, hogy a kritikus kritikus: bíráló, ítésh. Minden ítélet az igazságot keresi, de az igazság *birtoklásáról* való meggyőződés nem lehet osztályrésze korunk kritikusának. Döntése nem kötelező, hanem csak javaslattevő erejű...” (*Holmi*, 1998. március, 414.) Úgy tűnik, nem kifizetődő elkerülni az ezekkel járó kényelmetlenségeket.

Italo Calvinóval szólva: „Az irodalom addig marad eleven, amíg óriási célokat tűzünk ki magunk elé, a megvalósítás legkisebb reménye nélkül” – de legalább eleven marad az irodalom(tudomány), és nem unalmas.
(Bp., Balassi Kiadó, 1998, 296 l.)

VATTAMÁNY GYULA

Három Matúra Klasszikus

(Csokonai Vitéz Mihály, *Lilla*, sajtó alá rend., szerk., jegyzetek: Debreczeni Attila, Bp., Ikon Kiadó, 1996 – Kölcsey Ferenc, *Hymnus, Nemzeti hagyományok, Parainesis*, sajtó alá rend., szerk., jegyzetek: Szabó G. Zoltán, Bp., Ikon Kiadó, 1997 – Berzsenyi Dániel, *Versek*, sajtó alá rend., szerk., jegyzetek: Onder Csaba, Bp., Ikon Kiadó, 1998)

A könyvsorozat címe azt ígéri, hogy a magyar irodalmi érettségi anyagához, a klasszikusok elsajátításához ad útvalót. Útvalót, ahogy ehhez a nevezetes vizsgához illik: szükséges, hasznos anyagot, tájékoztatást, segítséget a véleményformáláshoz, kitekintést, ajánlást a remélt további olvasáshoz. A feladat tehát sokoldalú, megoldásai különfélék lehetnek a kötet anyaga, speciális problémái, a szükséges ismeretek köre és a szakirodalom állása szerint. A Matúra Klasszikusok három XVIII–XIX. századi kötete anyagainak szempontjából is más-más természetű feladatok elé állította a szerkesztőket.

Debreczeni Attila Csokonai *Lilla*-ciklusának szövegét adta ki; Szabó G. Zoltán Kölcssey válogatott verseit, a *Nemzeti hagyományokat*, a *Parainesist*; Onder Csaba Berzsenyi 1816-os versgyűjteményét. A Csokonai-kötet az életmű problematikus szövegegységét közli. A feladat itt az, hogy ezt a verscsoportot formálódása, rendszere, problémái világával úgy mutassa be, hogy mind a ciklus, mind ennek az életműben elfoglalt helye a lehető teljességében világosodjék meg olvasói előtt. Hányatott sorsú kötet volt ez: a költő több fázisban alakította ki végleges formáját, megjelenését 1805-ben már nem érte meg, hiánytalan szövegét csak a második kiadás hozta 1808-ban. Történetéhez tartozik, hogy később, kialakulása illusztrálására, terjedelmi okokból a ciklust szétbontották az időrend szerint, s legközelebb csak 1963-ban jelent meg a költő által összeállított kompozíció.

Szabó G. Zoltán a válogatott versek, a két nagy tanulmány, néhány levél, politikai beszéd közlésével inkább áttekintést, összefoglalót akart adni Kölcssey életművéről úgy, hogy a címben jelzett *Hymnus* költőjének egyéniségét, műveltsége, munkássága európai szintjét is érzékeltesse. Azt írja bevezető tanulmányában, hogy a *Hymnus* kiemelte, de el is takarta Kölcssey életművének sajátosságait, modern, nagy eredményeit, a válogatás épp ezért, jogosan, e jellemző, ma is hatásos művek demonstrációjára törekszik. Ezért hoz a ma már nehezebben befogadható versekből, prózai írásokból jól súlypontozott válogatást.

Onder Csaba a költő Berzsenyit mutatja be egy szintén problematikus verskorpusz alapján. Berzsenyi e verskötete is hosszú, bonyolult, ma már jórészt rekonstruálhatatlan módon alakult. Az eredeti 1808-as versgyűjtemény az elhúzódnó kiadási munkálatokban Kazinczy, majd a kiadást gondozó Helmecki javításai és Berzsenyi részbeni autorizációja után 1813-ban jelent meg, sok hibával, a szerző akarata ellen tett változtatásokkal. Ezt a könyvet javította és bővítette ki Berzsenyi tíz verssel a második, 1816-os megjelenésre. Több kiadás Berzsenyi életében nem jelent meg. A későbbiek, főként a történeti elv, a fejlődés bemutatása érdekében eltértek a költő eredeti kompozíciójától, indokolatlan és indokolhatatlan sorrendeket alakítva ki. Onder Csaba ezért úgy döntött, hogy az 1816-os versgyűjteményt tekinti a szöveggazdagság alapjának, mint a költő által egyedül hitelesíthető versösszeállítást. Így tehát nem az életmű egészéről kíván összefoglalót adni, céljaihoz igazodva – mint írja – „Berzsenyi 1816-os kompozíciója felől, azt értelmezve közelíti meg Berzsenyi életművének egy nagyon fontos szakaszát”. (19.) A versek körét illetően ez azt jelenti, hogy az 1816-os kiadásban nem szereplő művekből a *Függelékben* hoz válogatást.

Az irodalmi anyag közlését tekintve a fő kérdés az, hogy e Matúra könyvek adnak-e annyi szövegismeretet, amennyiből a választott egységeken túl az egész költői mű is kirajzolódik, jelentőségében megvilágosodik. Szabó G. Zoltán Kölcssey-kiadása igen jó válogatás: a legjelentősebb versekhez csatolt két, korszakos nagyságú tanulmány, a jól választott, informatív és nagyon személyes levelek, a politikai pályára jellemző beszédek, a kort, az irodalmi életet, az elméletírás szintjét megvilágító összképet adnak. A szükséges ismeret mennyisége itt szerencsésen együtt van olyan nagyon jellemző írásokkal, amelyek nemcsak az életmű egészét, jelentőségét reprezentálják, de remélhetőleg arra is alkalmasak, hogy további tájékozódásra indítsanak.

Debreczeni Attila a *Lilla-dalokban* Csokonai életművében is összegező, korábbi törekvéseit, költői irányulásait, programjait összefoglaló versciklust mutat be. A bevezető tanulmány megvilágítja ezt a kiemelt jelentőséget s a hozzá vezető költői utat.

Emellett a legfontosabb, az életmű és a ciklus megértése szempontjából nélkülözhetetlen műveket is hozza tanulmánya mellett: filozófiai, létösszegező költeményeket (*Az álom*, *A magánossághoz*), programkölteményt (*Az ember, a poézis első tárgya*), s szemelvényeket korábbi, a kötetbe fel nem vett dal- és udvarló-versekből. A kötet így szöveganyagában a ciklus középponti helye mellett is teljes képet, informatív összképet ad.

Problematikusabb Onder Csaba anyaga. Berzsenyi versei a mai diák számára nehezen megközelíthető olvasmányok. A kötet naprakészen modern szakirodalmi összképe, szemelvényei ezt a távolságot akarják áthidalni, s nem hagynak kétséget afelől, hogy az összeállítás a recepcióelmélet, a nyitott irodalomértelmezés híve. Nagy kérdés azonban, hogy a legjobb tájékoztatást adjuk-e az életműről, ha csak egy korszaknak, egy korszakig tartó periódusnak a verstermését helyezjük a középpontba? Van-e joga a könyv vagy a sorozat szerkesztőjének húsz évnyi (1816–1836) költői pályát „függelékbe” utalni, s helyeselhető-e Berzsenyi összességében sem sok verséből itt is csupán válogatást adni? Kétségtelen, hogy e húsz esztendő nem hozott új költői arculatot, de e válságokkal, útkeresséssel, s néhány nagy alkotással jelzett út hozzátartozik az írói és emberi teljességhez, az alkotóban és a befogadóban is szüntelenül továbbalakuló költészeti felfogáshoz. Az érettségire készülő, Berzsenyi műveit talán utoljára olvasó diák így megismerkedhetett volna néhány alakulást, változtatást kereső törekvéssel. Szerencsés volt-e például *A magyarokhoz* („Romlásnak indult...”) négy kidolgozásából csupán kettőt hozni, nem lett volna-e beszédesebb az alkotás formálódását, a műhelymunkát is megvilágító összes változat közlése? Sajnálni lehet, hogy a kötet a költő kései verseiből nem mutatja be gunyoros, a tömörítő erőt gyakorló epigrammáit (*Herder, A szonett, Egy philologushoz, Platon, Kölcsey, Schiller, A magyar*), s érdemes lett volna legalább megemlíteni a divatos történelmi tárgyak feldolgozásának kísérleteit (*Szilágyi 1458-ban, Wesselényi, a nádor Murányinál*). A nyitott, új utakat kereső pályakép mindenképpen színesebb, pontosabb, teljesebb lett volna.

A Matúra könyvek informatív gazdagságát szolgálja a tördelés. Az irodalmi rész két- vagy háromhasábos: a középső a szövegeké, az egyik oldalon a szó- és fogalommagyarázatokat közlik, s így az olvasók keresés nélkül megkapják a megértéshez szükséges ismereteket személyekről, helyekről, mitológiáról, sajátos szóhasználatokról. A harmadik hasáb a tágabban értelmezett pedagógiai célt szolgálja: megválaszolható, kidolgozandó kérdéseket sorolnak itt (például, hogy milyen hasonlóság, rokonság köt össze két verset, milyen tanulságai vannak a versek szerkezetének, a versformának?). Ebbe a hasádba kerülnek az esetleges parafrázisok, korábbi kidolgozások (például a *Lilla-dalok* néhány prózai összefoglalása, ezek versváltozatai). Tördelési sajátosság, hogy az egyes oldalakon, keretben hoznak a költőtől, más alkotóktól származó részleteket, szakirodalmi tájékoztatást, találunk képeket a versek szereplőiről, kortársakról, helyszínekről, kéziratokról, korabeli képzőművészeti alkotásokról. A három könyv szerkesztője (vagy a sorozatszerkesztő) különféleképp él e tördelési lehetőségekkel.

Szabó G. Zoltánnál kéthasábos tördelést találunk: a szöveg mellett ő csak szó- és fogalommagyarázatot ad, ezt azonban helyenként elemző kiegészítéssel, a *Hymnus*-nál például az egyes sorok hivatkozásait, mintáját, jelentését megvilágító értelmezést olvasunk; részletes magyarázatokat történeti fogalmakról (az úriszékről, az urbáriumról, az örökös megváltásról); a fogalom magyarázata mellett tömör összefogla-

lást a sztoikus filozófiáról. A kiegészítő, a keretekben hozott anyagban elsősorban irodalomtörténeti dokumentációra, az ismeretek személyes, emberi hátterének megvilágítására törekszik, élővé, mintegy láthatóvá kívánja tenni anyagát. Ennek jegyében közöl több levelet, korabeli leírást Kölcsey környezetéről, képeket a lakóhelyekről, hasonmásokat a művek kéziratáról.

Debreczeni Attila dicsérendő törekvése, hogy a kiegészítő anyagban a költő alkotásmódját, ismeretei sokoldalúságát, egyéni világának gazdagságát érzékeltesse. Ezt világitják meg a már említett prózai és versparafrázisok, az egyes divatos témák kortársaktól (Kazinczytól, Nagy Sámueltól) hozott feldolgozásai, a fordítás (például egy Guarini-vers) mellett az eredeti szöveg közlése. A párhuzamos anyag így plasztikusan érzékelteti, hogy a költő milyen igényességgel, miként kereste, formálta meg a maga alkotói karakteréhez leginkább illő, legjobbnak tartott változatot. A korabeli képzőművészet köréből választott illusztrációk szorosan kapcsolódnak a költemények világához: Canovától az *Ámor és Psyché*, *A halál géniusának* ábrázolása a látvány erejével világitja meg Csokonai művét (így *A pillangóhoz* című verset); a rokokót demonstrálják Boucher, Füssli képei. Sajnos, itt a papír anyaga sokat elvesz a kép hatásából: míg az utóbbi szerző litográfiájáról aránylag tiszta képet ad a nyomtatás, Boucher, Gainsborough festményei nagyon sötétek, így a rokokóban oly fontos fényárnyék-játékot, a téma és a háttér kidolgozásának beszédes ellentéteit épp csak sejtteni lehet.

Képanyagában legszínesebb a Berzsenyi-kötet. Találunk itt metszeteket a bécsi kongresszusról, a waterlooi csatáról, bemutatót a XIX. század magyar képzőművészeitől (Telepy Károlytól, Brocky Sándortól, Izsó Miklóstól), a legtöbb kép azonban Caspar David Friedrichthtől való (jó lett volna legalább egyszer a teljes nevet kiírni). A ma (méltán) újra felfedezett XIX. századi festő képei, különösen Nádas Péter elemzése óta (*Mélabú* címen lásd a *Játéktér* című tanulmánykötetben) nálunk is elhíresültek, romantikus, szimbolikus, mélyen filozofikus művei valóban illenek Berzsenyi világához. Csakhogy nagy kérdés, hogy a képekben oly nagy jelentőségű finom színátmenetek, kontrasztok a fekete-fehér nyomtatásban, a gyenge minőségű papíron elérik-e a kívánt hatást? Itt inkább a kevesebb, de a szűkös adottságokban aránylag jobban érvényesülő kép hathatott volna intenzívebben. A *Nő a lemenő nap előtt*, a *Temetőbejárata* hatásos, az eredetit sejtető illusztrációk, némely kép azonban alig kivehetően sötét (*Esti séta*, *Esthajnalcsillag*), a színátmenet érzékeltetése nélkül egyenesen csonka a közlés a *Két férfi a Holdat nézi* című festményen, itt a kísértetiesen felsejlő holdból semmi nem látszik.

A Berzsenyi-kötet abban is eltér a másik kettőtől, hogy a szövegközlés során sok szakirodalmat hoz, részleteket tanulmányokból, verselemzésekből (*A magyarokhoz*, *Osztályrészem*, *Búcsúzás Kemensaljától*, *Az élet dele*, *Életfilozófia*, *Barátimhoz*). Ez az anyag hasznos segítséget kínál a művek értő befogadásához, egyszersmind áttekintést ad a szakirodalom különféle elemző törekvéseiről Merényi Oszkártól Bécsy Ágnesig. Szerencsés ez azért is, mert a Berzsenyi-irodalom valóban sokszínű, az életrajz és a művek kronológiai, filológiai bizonytalanságai okán is eltérő kiindulópontból, más-más elméleti alapon próbálta megközelíteni az alkotásokat. Debreczeni Attila szintén hoz szakirodalmi részleteket, de ezeket nem az egyes verseknél, hanem a bevezető tanulmánynál. Az eljárás annyiban jogosult, hogy e szemelvények többségükben a ciklus egészére vonatkoznak, ám az egyes műveknél is lehetett volna jó tájékoztató anyagot találni. Meríthetett volna Szauder József rokokó-elemzéseiből; *Az éj és a csil-*

lagok között két kidolgozása mellé szinte spontán kíváncsnak részlet Szauder összehasonlító elemzéséből. Szabó G. Zoltán kötetének szerkesztése is kelt hiányérzetet e téren: ő csak utal a szakirodalom eredményeire, összefüggő szemelvényeket nem ad, pedig a Kölcsey-irodalom örvendetesen gazdagodott az utóbbi időben, s éppen a legfontosabb, a legproblematikusabb művek körül. Szabó G. Zoltán, a Kölcsey-versek kritikai kiadásának tudós készítője, alapvető ismereteket közölt a költő címadásairól, a *Hymnusról*; filológiai, filozófiai, sokoldalú elméleti tájékoztatással, s főként gondolatébresztő erővel hatnának itt részletek Lukácsy Sándor, Fried István, Csetri Lajos, Dávidházi Péter, Borbély Szilárd elemzéseiből.

Mindhárom kötet kivethető törekvése ugyanis, hogy a pedagógiai cél mellett képet adjon a művekről szóló szakirodalom állásáról, újabb eredményeiről. Szabó G. Zoltán előszavában, s főként a szövegek mellett közölt jegyzetekben ad zömmel filológiai tudnivalókat, korrekciókat. Így a *Rákóczi hajh...*, a *Zsarnok* eredeti címeiről, változatairól, lapalji tördelésben a *Zrínyi dala* címének kialakulásáról. Bevezető tanulmánya az életműnek és modern értékeinek figyelemfelhívó, tömör összefoglalását adja. Itt van tere szólnia a kötetbe fel nem vett versekről, Kölcsey kritika- és elméletírói munkásságáról. Legfeljebb néhány pontosítást fűzhetünk hozzá: Kazinczy és Kölcsey 1817 utáni, szakítást, közeledési kísérleteket, majd kibékülést hozó kapcsolatáról túl sommásan írja, hogy az „többnyire alkalmi és inkább udvarias, mint baráti lett” (5.); azt olvassuk itt, hogy Berzsenyi a szigorú Kölcsey-kritika után „több verset nem írt” (5.), pontosabban, sokáig nem írt, pályája végén még nagy költeményei születtek: *A poeta, Gróf Mailáth Jánoshoz, A poézis hajdan és most*.

Debreczeni Attila a Lilla-szerelem történetéről, a ciklus alakulásáról, felépítéséről adatgazdag, jó elemzést nyújt, ír a nagy vetélytársról, Himfyről, s a kötet elején egy pályakép olvasható Csokonairól. Debreczeni Attila könyvet írt a szerzőről, érdeklődése középpontjában, újabb írásaiban az érzékenység sokjelentésű fogalma, költészeti variációi állnak. Az életműről szóló fejezetben és a ciklusépítés elemzésében is e problémakörrel kapjuk a legérdekesebb részleteket: az érzékeny magatartás sérülékenységéről, az érzékeny dalok, a dalforma változatainak magatartásbeli, szociológiai hátteréről. Részletesebb elemzés nélkül kevésbé tartom meggyőzőnek azt a tételt, hogy Csokonai pályáján a „nacionális poézis” felé fordulás bizonyos megoldást, kiutat jelentett: a népdalok gyűjtése, tanulmányozása, a töredékben maradt eposz-kísérlet elmélyítésére a költőnek már nem adatott ideje, a népdalok esztétikumából átvett sajtóságok pedig – mint a szerző is írja – összeolvadtak a rokokó, a német dal-költészet sajtóságaival. A tanulmány összegezésénél tragikusabbnak látom a pálya lezárását. Az említett neoklasszikus kiteljesedés, a kert, a kis világ, az anakreóni filozófia kedvelése részben korábbi (1802–1803), a *Főhadnagy Fazekas úrhoz* címzett versben pedig inkább el nem ért eszmény ez – nem mondanám, hogy megvalósítására tör, inkább őrzzi, vágyódik utána. Az utolsó művek pedig – mindenekelőtt a *Halotti versek* inkább formálisan, mint lényegében feloldott nagy, filozófiai kételyei, utolsó versciklusának, az *Ódáknak* magányba menekülése (*A magánossághoz, Virág Benedek úrhoz*), a Lilla-élmény immár illúziótlan, kendőzetlen fájdalmú lezárása (*Egy háladatlanhoz, Fillishez*), majd az utolsó vers, a *Tudógyulladásomról* élet-halál közötti hányódása – a fiatalon megtört nagy tehetség tragédiáját összegezték.

Berzsenyiné az életrajz és a művek homályos, kibogozhatatlannak tűnő háttére szinte kiprovokálja a modern irodalomszemléletet: a nyitott, az olvasó által aktívan

továbbgondolt befogadást, a szerző-funkció bizonytalanságát, többértelműségét. Onder Csaba az előbbi nézetet Jauß alapvető tanulmányából (*Irodalomtörténet mint az irodalomtudomány provokációja*), az utóbbit Foucault nem kevésbé híres írásából (*Mi a szerző?*) jól választott idézetekkel, összefoglalásokkal illusztrálja. Nagy kérdés azonban, hogy a megcélzott olvasóközönség életkora, az összegezést igénylő vizsga szempontjából valóban felfogható nézetrendszer-e ez? Célravezető-e épp e sorozatban, hogy ilyen erős hangsúly esik a bizonytalanságra? Kellő előképzettség, s az idézett, modern tanulmányok részletesebb ismerete nélkül nem válik-e félrevezetően sommássá, félreértelmezhetően tagadóvá, egyoldalúvá az ajánlott szemlélet? Hiszen például a Jauß-tanulmány „elvárási horizont” tételében benne van az adott mű kor szerinti normáihoz, ízléséhez, igényeihez való mérés követelménye, tehát ezek ismeretének feltételezése is. Foucault a szerző-funkciót a társadalmon belüli működésben, cirkulációban ajánlja vizsgálni, a viszonylagossá tett tények ismerete tehát itt sem mellőzhető. De világos-e mindez az életkoránál fogva szükségyszerűen tájékoztalább, átlag érettségiző számára? „Az irodalomtörténet impotenciája” tételcímbe is kiemelve nem tolja-e indokolatlanul háttérbe a modern elméletek szerint is szükséges történeti ismereteket? Nem terheli-e meg továbbá az érettségizőt emészthetetlen anyaggal a Gadamer-től hozott részlet az idő relativitásáról? Probléma volt ez Berzsenyi és Csokonai számára is, mondhatni, hogy a filozófia örök nagy dilemmája – kérdés, nem lett volna elég erre inkább csak utalni?

Az 1816-os kiadás kompozícióját Onder Csaba kötetenként taglalja, az áttekinthető és az egyes verselemzésekben hasznosítva modern szemléletmódját és a szakirodalom tanulságait. Az első könyv az elvonuló élet, a „tündér Amathus”, a magány, az álmodozás, az emlékezés költői világát mutatja be. A második könyv az Arcadia (költői lét) másik, közösségi oldalát, a romló és a virágzó közösség képét, erény-értelmezését tárja fel. Részletesebb megvilágításra szorult volna itt, hogy a nagy létösszegezõ versek: *Az élet dele*, a *Búcsúzás Kemenesaljától* miért, milyen funkcióval kerültek ide? A harmadik könyvben a múzsa, az erkölcs, a szerelem verseit elemzi, *Az est* című költeményt érdemén túl részletesen. Különösen feltűnik ez a negyedik könyv igen csak nagyvonalú, aránytalanul rövid taglalása mellett. A szerző állásfoglalása persze világos: minthogy e könyvbe az 1816 utáni költemények kerültek, kívülrekedtek a választott vizsgálódás körén. Nagy kár, mert mint maga is írja, itt „óriási változást tapasztalhat az olvasó” (36.): másfajta költő-eszmény (elzárttság helyett nyitás), másfajta alkotói magatartás (a tudós, tanító költő attitűdje) jelenik meg itt a Wesselényi-ódában, *A bonyhai grotta*, *A temető* című versekben és az episztolákban. Hálás, s tegyük hozzá, szükséges elemzés, bemutatás készülhetett volna a nyitott, a szüntelenül új utakat kereső, vágyó alkotói világról.

Összefoglalóan elmondható, hogy mindhárom kötet nagyon igényes, hasznos munka: az érettségiző számára összefoglalja a legszükségesebb ismereteket, a szakirodalom legújabb eredményeit, további olvasásra ösztönző vonásait. Úgy látom, hogy mind az anyagközlés, mind az apparátus, mind a kísérő tanulmányok a Csokonai- és Kölcsy-kötetben felelnek meg leginkább a sorozat pedagógiai céljának; míg a Berzsenyi-könyv elsősorban az új eredmények, a modern irodalomszemlélet színvonalas demonstrációja.

MEZEI MÁRTA